

VĚDECKÁ TÉMATA

75 LET RADY EVROPY A JEJÍ MEZINÁRODNÍ DOHODY
V OBLASTI OCHRANY ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ*doc. JUDr. Vojtěch Stejskal, Ph.D.***Úvodem**

Jedna z nejstarších mezinárodních mezivládních organizací, Rada Evropy, letos slaví 75. výročí vzniku, konkrétně byla založena 5. května 1949.¹ Tato organizace dnes sdružuje 47 členských zemí, včetně České republiky.²

Misí a cílem Rady Evropy je vytvoření společného demokratického a právního prostoru, který zaručuje dodržování lidských práv, demokracii a respektování zákonů. Tyto hodnoty jsou základem civilizované a tolerantní společnosti a jsou nezbytné pro evropskou stabilitu, ekonomický růst a sociální soudržnost. Na základě těchto elementárních hodnot, se Rada Evropy snaží najít společné řešení hlavních problémů Evropy, jako jsou organizovaný zločin, korupce, terorismus, klonování lidí (bioetika), počítačové trestné činnosti (kyberzločiny), násilí na dětech a ženách a obchodování s lidmi. Spolupráce členských států, je jediný způsob, jak vyřešit hlavní problémy, kterým čelí dnešní společnost.³

Po celou dobu své existence Rada Evropy významně přispívala k ochraně a posilování lidských práv. V této oblasti dokonce uděluje cenu, pojmenovanou po prezidentovi panu Václavu Havlovi (*Václav Havel Human Rights Prize*).⁴

Postupem času však, a to zejména od 60. let minulého století, zaměřovala svoji pozornost i na oblast ochrany životního prostředí, ochrany přírody a krajiny či na ochranu zvířat. Vrcholný summit hlav států a vlád Rady Evropy, který proběhl na jaře 2023 v Reykjavíku, přijal tzv. Reykjavickou deklaraci, která zdůraznila naléhavost dalšího úsilí o ochranu životního prostředí a také o zmírnění dopadu trojnásobné planetární krize, působené znečištěním, změnou klimatu a úbytkem biologické rozmanitosti, na lidská práva, demokracii a právní stát. Rada Evropy má jak nástroje, tak struktury k řešení lidských práv a životního prostředí v duchu spolupráce a sdílení zkušeností.

¹ <https://www.coe.int/en/web/portal/home>

² Česká republika se k Radě Evropy připojila 30. června 1993. Vedle 47 členských zemí se připojilo i několik zemí se speciálním statutem.

³ www.radaevropy.cz

⁴ <https://pace.coe.int/en/pages/havelprize>

V oblasti práva životního prostředí Rada Evropy postupně zaštitila řadu mezinárodních smluv, které by se daly rozdělit do tří skupin. První skupinou, nejstarší, je skupina dohod, zabývajících se ochranou zvířat. Druhou skupinou jsou dohody v oblasti právní odpovědnosti ve vztahu k ochraně životního prostředí. Třetí skupinu tvoří úmluvy z oblasti ochrany přírody a krajiny. Připomeňme si tedy v tomto dělení, které konkrétní prameny mezinárodního práva tyto skupiny tvoří.

1. Evropské dohody k ochraně zvířat

První skupinu, která vznikala postupně již od 60. let minulého století, tvoří dohody Rady Evropy v oblasti ochrany zvířat. Jedná se o unikátní systém dohod na ochranu zvířat chovaných v podmínkách lidské péče, případně při jejich transportu, pokusech apod. Podobný systém dohod na ochranu zvířat přijatých v rámci Rady Evropy existuje doposud jen v EU (příčemž dohody Rady Evropy byly pro EU fakticky vzorem), ale nikoliv jinde ve světě.⁵

Nejstarší dohoda pochází z konce roku 1968⁶, ve znění dodatku z r. 1979. V roce 2003 byla celá dohoda nahrazena revidovaným zněním. Je zaměřena na **pravidla ochrany zvířat při mezinárodní přepravě** (*European Convention for the Protection of Animals during International Transport – Revised*). Vztahuje se na všechny obratlovce a upravuje podmínky zacházení s jednotlivými druhy zvířat při přepravě. Zvířata musí být přepravována takovým způsobem, aby byla zajištěna jejich pohoda, včetně zdraví. Mezinárodní přepravou se rozumí jakýkoli přesun z jedné země do druhé, s výjimkou cest kratších než 50 km a přesunu mezi jednotlivými členskými státy EU.⁷

Evropská dohoda o ochraně zvířat chovaných pro hospodářské účely (*European Convention for the Protection of Animals kept for Farming Purposes*) byla přijata v roce 1976⁸. K ní byl v roce 1992 přijat dodatkový protokol.⁹ Tato dohoda se vztahuje na výživu, ošetřování a ustájení hospodářských zvířat. Každá smluvní strana má uplatňovat v praxi zásady dobrého stavu zvířat a pohody zvířat. Kladen je důraz na zdraví a kondici zvířat, s cílem zabránit zbytečnému utrpení zvířat. Chovaná zvířata mají podléhat pravidelným veterinárním kontrolám.

Historicky třetí v pořadí přijatou dohodou v systému Rady Evropy je **Evropská dohoda o ochraně jatečných zvířat** (*European Convention for the Protection of Animals for Slaughter*), přijatá v roce 1979.¹⁰ Hlavním cílem dohody je chránit

⁵ Müllerová, H., Stejskal, V. Ochrana zvířat v právu. Academia, Praha, 2013, s. 155.

⁶ European Treaty Series No. 65.

⁷ European Treaty Series No. 193.

⁸ European Treaty Series No. 87.

⁹ European Treaty Series No. 145.

¹⁰ European Treaty Series No. 102.

zvířata (v pojetí dohody jsou to lichokopytníci, přežvýkavci, prasata, králíci a drůbež) před zbytečným utrpením při jatečných porážkách. Dohoda velmi podrobně popisuje podmínky, v nichž mají být jatečná zvířata držena a podmínky porážek zvířat, včetně nástrojů, které mají být použity. Dohoda představuje i právní základ pro povolování tzv. rituálních porážek v rámci náboženských komunit.

Čtvrtou dohodou je **Evropská dohoda o ochraně obratlovců používaných pro pokusné a jiné vědecké účely** (*European Convention for the Protection of Vertebrate Animals used for Experimental and other Scientific Purposes*)¹¹ z roku 1986, včetně dodatkového protokolu¹² z roku 1998. Dohoda má především snížit počet pokusů i počet zvířat používaných k těmto účelům. Vyzývá smluvní strany, aby neprováděly pokusy na zvířatech, pokud neexistuje jiná možnost. Je třeba podporovat veškerý výzkum alternativních metod. Zvířata určená k pokusům by měla být vybírána na základě jasně stanovených kvantitativních kritérií a musí o ně být dobře postaráno a musí být pokud možno ušetřena utrpení, kterému se lze vyhnout. V této dohodě tak smluvní strany v podstatě stvrzují zásadu, že člověk má mravní povinnosti respektovat všechna zvířata a brát náležitě v úvahu, že mohou trpět a pamatovat si.¹³

Systém dohod Rady Evropy na ochranu zvířat dosud uzavírá pátá konvence, **Evropská dohoda o ochraně zvířat v zájmovém chovu** (*European Convention for the Protection of Pet Animals*)¹⁴, přijatá v roce 1987. Zájmový chov zvířat je jednou z nejoblíbenějších lidských činností a vysoké popularitě se těší i v Česku. Ne každý se ovšem umí o svého mazlíčka správně a řádně postarat, a leckdy končí mazlíčci v popelnících, v řece či někdy ještě hůře. Zvířetem v zájmovém chovu je podle této dohody každé zvíře držené člověkem zejména v jeho domácnosti pro jeho potěšení a jako společník, nebo k tomu účelu určené.¹⁵ Dohoda stanovuje zásady držení těchto zvířat, podmínky výcviku, chirurgických zákroků, podmínky obchodování se zvířaty, včetně útulků pro zvířata, podmínky provozování soutěží zvířat, podmínky utrácení těchto zvířat a opatření k omezení počtu toulavých zvířat. Žádné ustanovení této dohody nezasahuje do možnosti smluvních stran přijímat na vnitrostátní úrovni přísnější pravidla k zajištění ochrany zvířat v zájmových chovech.

Tolik k výčtu dohod Rady Evropy k ochraně zvířat. Přestože (a to je jejich v podstatě hlavní problém) výše uvedené dohody Rady Evropy postrádají významnější kontrolní mechanismy a procedury vynucování, jako je to běžné u jiných mezinárodních dohod z oblasti ochrany životního prostředí, jejich význam

¹¹ European Treaty Series No. 123.

¹² European Treaty Series No. 170.

¹³ Müllerová, H., Stejskal, V. Ochrana zvířat v právu. Academia, Praha, 2013, s. 158.

¹⁴ European Treaty Series No. 125.

¹⁵ Viz čl. 1 odst. 1 dohody.

tkví právě v jejich materiálním obsahu, poskytujícím právní základ pro implementaci jejich pravidel, zejména do práva EU.

2. Úmluvy Rady Evropy z oblasti ekologicko-právní odpovědnosti

Druhou skupinu tvoří dvě úmluvy zabývající se odpovědností za škody v souvislosti s ochranou životního prostředí, resp. ochranou životního prostředí prostředky deliktivní odpovědnosti.

V roce 1993 Rada Evropy přijala ve švýcarském Luganu **Úmluvu o civilněprávní odpovědnosti za škody vzniklé v důsledku činností nebezpečných pro životní prostředí** (*Convention on Civil Liability for Damage Resulting from Activities Dangerous to the Environment*), tzv. Luganská úmluva.¹⁶ Luganská úmluva se dle teorie řadí mezi systém odpovědnosti za škodlivé následky na životním prostředí vyplývající z činností, které nejsou mezinárodním právem zakázány.¹⁷ Jedná se historicky o první mezinárodní úmluvu, která se snažila věnovat problematice odpovědnosti za environmentální škody komplexním způsobem, s výjimkou škod vzešlých z přepravy nebezpečných výrobků a z jaderných havárií, které jsou pokryty jinými mezinárodními úmluvami.¹⁸ Přesto na svoji dobu šlo o progresivní právní text. Úmluva byla založena na objektivní odpovědnosti (*strict liability*) s možnostmi liberace¹⁹. Škoda podle úmluvy může vzniknout v důsledku a) náhlé události, b) trvající činnosti nebo c) série událostí.

Úmluva vyjadřuje úpravu civilní odpovědnosti za škody provozovatelů činností nebezpečných pro životní prostředí. Odpovědnou osobou podle Luganské úmluvy je osoba, která vykonává nebezpečné aktivity, tj. takové, při kterých se nakládá s nebezpečnými látkami, a to v době, kdy došlo k události, která měla za následek škodu (tzv. provozovatel). Důkazní břemeno je právě na straně provozovatele.

Problematické ustanovení Luganské úmluvy představuje definice pojmu škoda.²⁰ Škodou se rozumí jednak ztráta života nebo poškození osoby. Dále jde o ztrátu nebo poškození majetku třetí osoby (tedy odlišné od provozovatele zařízení, z jehož činnosti škoda vznikla). Také jde o ztrátu za znehodnocení (ve smyslu zhoršení) životního prostředí (úmluva tím myslí náklady na uvedení do původního stavu). A konečně v případě definice škody jde o náklady na preventivní opatření. Pokud bychom srovnali toto vymezení pojmu škoda např. s pojmem použi-

¹⁶ European Treaty Series No. 150.

¹⁷ Viz Šturma, P., Damohorský, M., Ondřej, J., Zástěrová, J., Smolek, M. Mezinárodní právo životního prostředí, 1. část (obecná). Nakl. Eva Rozkotová IFEC Praha 2004, s. 126.

¹⁸ Srovnej čl. 4 Luganské úmluvy.

¹⁹ Srovnej čl. 8, kde je celkem 5 liberačních důvodů.

²⁰ Srovnej čl. 2 odst. 7 Luganské úmluvy.

tým v Směrnici 2004/35/ES, o právní odpovědnosti za škody na životním prostředí prostřednictvím prevence jejich vzniku a jejich nápravy²¹, která je pramenem v rámci práva EU, vidíme, že pojem škoda dle Luganské úmluvy je na řešení škod na životním prostředí nepoužitelný, resp. se na ně vůbec nevztahuje. V případě Luganské úmluvy jde o škody v materiálním slova smyslu, o škody na zdraví, životě a majetku.

Luganská úmluva tak představuje sice první, avšak neúspěšný pokus o řešení ztrát na životním prostředí. Úmluvu neratifikoval potřebný minimální počet států, navíc Evropská unie se rozhodla svůj podpis nepřipojit a šla jinou cestou (viz směrnice 2004/35/ES). Odborná literatura hodnotí jednotlivá ustanovení Luganské úmluvy jako demonstrativní, nejasná, nejednoznačná či zbytečně složitá, a především neschopná řešit příslušné aktuální problémy.²²

Druhou mezinárodní úmluvou z oblasti právní odpovědnosti v ochraně životního prostředí je **Úmluva o ochraně životního prostředí prostřednictvím trestního práva** (*Convention on the Protection of Environment through Criminal Law*), tzv. Štrasburská úmluva, přijatá Radou Evropy v roce 1998.²³ Je třeba uvést, že šlo o první pokus o mezinárodní úmluvu zaměřenou na problematiku trestněprávní ochrany životního prostředí, byť jen na úrovni regionální (celosvětová úmluva tohoto typu neexistovala a neexistuje dodnes).²⁴

Hlavním principem úmluvy je požadavek důsledné kriminalizace každého protiprávního jednání proti jednotlivým taxativně vyjmenovaným složkám životního prostředí, které dosáhne určitého stupně intenzity společenské nebezpečnosti. Každá smluvní strana se zavazuje ve svém vnitrostátním právním řádu přijmout vhodná opatření, nezbytná pro stanovení trestných činů, pokud byly spáchány úmyslnou či nedbalostní formou zavinění. Úmluva následně vypočítává skutkové podstaty trestných činů, zaměřené na ohrožení či poškození jednotlivých složek životního prostředí, ale také lidského zdraví a životů.

Úmluva ponechává na vůli smluvních stran, zda některé protiprávní činy ohrožující nebo poškozující životní prostředí, pokud z nich nevznikly škodlivé následky, budou postihovány jako delikty správní.

²¹ Pojem škoda je ve směrnici vymezen v čl. 2 a hovoří o škodách na životním prostředí, resp. na jeho vybraných složkách. Právní úprava sice není ideální, ale pokud jde o srovnání s definicí škody podle Luganské úmluvy, škoda podle směrnice EU není soukromoprávního charakteru, nýbrž veřejno-právního charakteru a vztahuje se na rozdíl od Luganské úmluvy na imateriální ztráty.

²² Např. Humlíčková, P. Právní odpovědnost za ztráty na životním prostředí, in AUCI 3/2011, s. 147.

²³ European Treaty Series No. 172.

²⁴ Podrobněji k úmluvě viz Stejskal, V. Trestněprávní odpovědnost na úseku ochrany životního prostředí. Monografie. PFUK v Praze, Nakladatelství Vodnář, Praha 2002, s. 87–89.

Úmluva rovněž předpokládá úpravu trestů, zejména trest odnětí svobody, peněžité trest, propadnutí věci a dále ochranná opatření, jako je uložení povinnosti uvést životní prostředí do původního stavu, tam, kde je to možné.

Přijetí úmluvy bylo významným krokem v tehdejší mezinárodní politice ochrany životního prostředí, neboť přineslo formulaci společného postoje evropských zemí k ekologické kriminalitě a bylo důležitým inspiračním východiskem pro další právní úpravy.²⁵ Štrasburská úmluva byla přímým inspiračním zdrojem pro právní úpravu EU, kterou představuje Směrnice 2008/99/ES, o trestněprávní ochraně životního prostředí.²⁶ Je třeba ovšem doplnit, že Štrasburská úmluva nebyla dosud ratifikována dostatečným počtem smluvních stran, právě proto, že členské státy Rady Evropy jsou z velké části zároveň členy EU, a proto je pro ně klíčovou spíše směrnice z roku 2008.

3. Úmluvy Rady Evropy v oblasti ochrany přírody a krajiny

Třetí skupinu úmluv Rady Evropy v oblasti ochrany životního prostředí tvoří dvě úmluvy v oblasti ochrany přírody a krajiny, včetně ochrany biologické rozmanitosti.²⁷

Starší z nich je tzv. Bernská úmluva. **Úmluva o ochraně evropské fauny a flóry a přírodních stanovišť** (*Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats*)²⁸ byla sjednána pod patronátem Rady Evropy v roce 1979 v Bernu.²⁹ Členskými státy úmluvy jsou převážně evropské státy kromě Ruska, dále EU, ale také 4 africké státy. Podle čl. 1 této úmluvy cílem je chránit planě rostoucí rostliny a volně žijící živočichy a jejich přírodní stanoviště, a to zejména druhy a stanoviště, jejichž ochrana vyžaduje spolupráci několika států, a takovou spolupráci podporovat. Zvláštní důraz se klade na ohrožené a zranitelné druhy, včetně ohrožených a zranitelných stěhovavých druhů (konkrétně aktuálně např. ptáků či velkých šelem). Podle čl. 2 úmluvy smluvní strany přijmou nezbytná opatření, aby se populace planě rostoucích rostlin a volně žijících živočichů udržely na úrovni

²⁵ Snopková, T. Trestněprávní ochrana životního prostředí – zásadní vývoj v evropském právním prostředí. *České právo životního prostředí*, 2/2005 (16), s. 10.

²⁶ V současné době probíhá v EU legislativní proces, který by měl vyústit ve zcela novou směrnici, která směrnicí z roku 2008 nahradí a trestněprávní ochranu životního prostředí výrazně rozšíří. Viz Fabšíková, T. Trestní odpovědnost v oblasti ochrany přírody v návrhu nové směrnice o trestněprávní ochraně životního prostředí. *České právo životního prostředí*, 4/2023 (70), s. 100 a n.

²⁷ K úmluvám tohoto zaměření obecně viz Stejskal, V. Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost. Nakl. Linde, Praha 2006, s. 119–195; ze zahraniční literatury pak např. Sands, P. *Principles of International Environmental Law*, second edition, Cambridge University Press, Cambridge 2003, s. 499–615 nebo Proelß, A. (Hrsg.) *Internationales Umweltrecht*, De Gruyter, Berlin 2018, s. 323–368.

²⁸ <https://www.coe.int/en/web/bern-convention/>

²⁹ European Treaty Series No. 104.

nebo přizpůsobily stavu, který odpovídá zejména ekologickým, vědeckým a kulturním požadavkům, a současně přihlížejí k požadavkům hospodářství a rekreace a k potřebám poddruhů, odrůd nebo forem místně ohrožených. Úmluva se realizuje jak prostřednictvím územní ochrany přírodních stanovišť (za tím účelem členské státy vymezují území spojitě soustavy chráněných lokalit Emerald) tak druhové ochrany. Součástí úmluvy jsou čtyři přílohy se seznamy ohrožených druhů rostlin, živočichů a nedovolených způsobů lovu.

ČR podepsala úmluvu v roce 1998, text byl vyhlášen ve Sbírce mezinárodních smluv pod č. 107/2001. Při podpisu a schválení Úmluvy byly ze strany České republiky podle článku 22 odst. 1 Úmluvy uplatněny výhrady k příloze II a příloze IV. Po vstupu ČR do EU se však tyto výhrady jeví již jako nesmyslné, neboť jsou v rozporu s právem EU. Základními předpisy upravujícími závazky ČR z této úmluvy jsou zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, spolu s prováděcími vyhláškami a nařízeními, zákon č. 449/2001 Sb., o myslivosti, spolu s prováděcími vyhláškami, zákon č. 99/2004 Sb., o rybářství, spolu s prováděcími vyhláškami a dále zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání, spolu s prováděcími vyhláškami.

Členské státy jsou povinny splnit tři hlavní okruhy požadavků plynoucích z Úmluvy:

- I. státy uvedou svou legislativu do souladu se smluvními ustanoveními o ochraně lokalit a druhů, o regulovaném využívání některých druhů, o zákazu nehumánních prostředků lovu a zabíjení živočichů,
- II. ochrana přírody se stane součástí celostátní politiky, k níž se přihlédne při plánování a řízení hospodářského rozvoje; bude se podporovat vzdělání a rozšiřování informací o potřebě chránit druhy planě rostoucích rostlin a volně žijících živočichů a jejich stanoviště,
- III. státy budou podněcovat a podporovat všestrannou mezinárodní spolupráci, zejména tam, kde je to vhodné k posílení ochrany přírody z celoevropského hlediska a v příhraničních oblastech.

Soustava Smaragd (*Emerald Network*)³⁰ je významným projektem vzniklým v návaznosti na čl. 1, 2, 3, 4, 6 a 9 Bernské úmluvy. Rezoluce Stálého výboru Bernské úmluvy č. 3/1996 směřovala k vytvoření soustavy zvláštních chráněných území prioritního zájmu. Navrhované lokality celoevropského významu jsou označovány jako oblasti zvláštního zájmu ochrany přírody (*Areas of Special Conservation Interest*, ASCI). Tato území mají být vyhlášována ve všech členských státech Rady Evropy a celkově tak vytvořit soustavu Smaragd. Česká republika jakožto smluvní stát Bernské úmluvy je povinna plnit závazky vyplývající z tohoto dokumen-

³⁰ <https://www.coe.int/en/web/bern-convention/emerald-network-reference-portal>

tu. V roce 2003 byl Agenturou ochrany přírody a krajiny ČR dokončen projekt Vytváření soustavy Smaragd v ČR. Na území EU byl projekt Smaragd realizován soustavou NATURA 2000 podle Směrnice č. 92/43/EHS o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin.

V rámci Bernské úmluvy se uděluje (původně již od r.1965, po vstupu Bernské úmluvy v platnost byla tato cena převzata „pod její křídla“) Evropský diplom pro chráněná území (*The European Diploma for Protected Areas*).³¹ Rada Evropy oceňuje přírodní a polopřírodní oblasti a krajiny, které mají výjimečný evropský význam pro zachování biologické, geologické a krajinné rozmanitosti a které jsou příkladně spravovány. Chráněné oblasti mohou získat diplom pro své výjimečné vědecké, kulturní nebo estetické kvality, ale musí být také předmětem vhodného programu ochrany. Od svého vzniku v roce 1965 získalo evropský diplom 74 chráněných území nacházejících se ve 29 evropských zemích. V roce 2000 byly takto oceněny tři lokality v ČR: NP Podyjí, CHKO Bílé Karpaty a NPR Karlštejn.

Druhou úmluvou v oblasti ochrany přírody a krajiny je **Úmluva Rady Evropy o krajině** (*Council of Europe Landscape Convention*).³² Pod původním názvem Evropská úmluva o krajině byla přijata ve Florencii v roce 2000 a v ČR byla vyhlášena pod č. 13/2005 Sb. m. s., ve znění revidovaného českého překladu vyhlášeného pod č. 12/2017 Sb. m. s., včetně Protokolu, kterým se mění Evropská úmluva o krajině, vyhlášeném pod č. 27/2021 Sb. m. s. Protokol (*Protocol amending the European Landscape Convention*)³³ byl přijat ve Štrasburku 15. června 2016. Právě ten změnil původní název úmluvy na současný, tedy na Úmluvu Rady Evropy o krajině.³⁴

S Protokolem vyslovil souhlas Parlament České republiky a prezident republiky jej ratifikoval. Ratifikační listina České republiky byla uložena u generálního tajemníka Rady Evropy, depozitáře Protokolu, dne 9. února 2018. Protokol vstoupil v platnost na základě svého článku 8 odst. 3 dne 1. července 2021 a tímto dnem vstoupil v platnost i pro Českou republiku.

Dle čl. 3 Úmluvy je cílem této úmluvy podpořit ochranu, správu a plánování krajiny a organizovat spolupráci mezi smluvními stranami. Dle čl. 2 se Úmluva (s výhradou ustanovení článku 15) vztahuje na celé území smluvních stran a pokrývá přírodní, venkovské, městské a příměstské oblasti. Zahrnuje pevninu, vnitrozemské vodní plochy a mořské oblasti. Týká se jak krajin, které mohou být po-

³¹ <https://www.coe.int/en/web/bern-convention/european-diploma-for-protected-areas>

³² European Treaty Series No. 176.

³³ CETS No. 219.

³⁴ <https://www.coe.int/en/web/landscape>

važovány za pozoruhodné, tak krajin běžných a narušených. Jedná se tak o první smlouvu v oblasti mezinárodního práva životního prostředí, která věnuje pozornost nejen krajině „přírodní“, ale také krajině „urbánní“.

Pro účely této úmluvy se v čl.1 stanoví základní pojmy. Klíčový je pochopitelně pojem „krajina“, kterým se rozumí *část území, tak jak je vnímána lidmi, jejíž charakter je výsledkem činnosti a vzájemného působení přírodních a/nebo lidských faktorů*. Ochrana krajiny znamená dle dikce úmluvy *činnosti směřující k zachování a udržení význačných nebo charakteristických vlastností krajiny, utvářených přírodní konfigurací a/nebo lidskou činností a právem považovaných za její historickou hodnotu*. Úmluva též hovoří o „správě krajiny“, kterou se rozumí *činnost, která má z hlediska udržitelného rozvoje zajistit pravidelnou péči o krajinu s cílem řídit a harmonizovat změny, které jsou způsobeny sociálními, hospodářskými a environmentálními procesy*.

Klíčovým je čl. 5, zahrnující všeobecná vnitrostátní opatření na ochranu krajiny. Každá smluvní strana se zavazuje: a) právně uznat krajinu jako základní složku prostředí, v němž lidé žijí, jako výraz rozmanitosti jejich společného kulturního a přírodního dědictví a základ jejich identity; b) zavést a provádět krajinné politiky, zaměřené na ochranu, správu a plánování krajiny, prostřednictvím přijetí specifických opatření uvedených v článku 6 Úmluvy; c) zavést postupy pro účast veřejnosti, místních a regionálních orgánů a jiných stran, které jsou zainteresovány na definování a provádění krajinných politik zmiňovaných v písmenu b) výše; d) začlenit krajinu do svých politik regionálního rozvoje a územního plánování, a do své kulturní, environmentální, zemědělské, sociální a hospodářské politiky, jakož i do ostatních politik s možným přímým či nepřímým dopadem na krajinu.

Podporu mezinárodní spolupráce vyjadřují zejména čl. 7 až 9. Smluvní strany se zavazují spolupracovat při zohledňování krajinné dimenze mezinárodních politik a programů a doporučit, v případě potřeby, aby úvahy týkající se krajiny do nich byly zapracovány. Smluvní strany se zavazují spolupracovat za účelem zvýšení účinnosti opatření přijatých podle ostatních článků této úmluvy a zejména: a) vzájemně si poskytovat technickou a vědeckou pomoc v záležitostech týkajících se krajiny prostřednictvím shromažďování a výměny zkušeností a výsledků výzkumných projektů; b) podporovat výměnu odborníků na krajinu, zejména pro vzdělávací a informační účely; c) vyměňovat si informace o všech záležitostech, na něž se vztahují ustanovení této úmluvy. Smluvní strany se zavazují povzbuzovat přeshraniční spolupráci na místní a regionální úrovni a v případě potřeby vypracovat a uskutečňovat společné programy zvyšování hodnoty krajiny.

Na základě čl. 11 Úmluvy se uděluje tzv. Cena Rady Evropy za krajinu (*Landscape Award of the Council of Europe*). Cena Rady Evropy za krajinu je oceněním, které může být uděleno místním a regionálním orgánům a jejich sesku-

pením, jež jako součást krajinné politiky některé ze stran této úmluvy zavedly takovou politiku nebo opatření na ochranu, správu a/nebo plánování krajiny, jež se ukázaly být trvale účinnými a mohou proto sloužit jako příklad pro jiné územní orgány stran Úmluvy. Ocenění lze rovněž udělit nevládním organizacím za jejich zvláště významný příspěvek k ochraně, správě nebo plánování krajiny. Udělení Ceny Rady Evropy za krajinu má příjemce ceny povzbudit, aby zajistili trvalou ochranu, správu a/nebo plánování příslušných krajin.³⁵

Závěr

Rada Evropy prošla na své cestě již úctyhodných 75 let. Jak ukázal tento článek, od šedesátých let minulého století se začala vedle své hlavní a dodnes stěžejní agendy ochrany lidských práv zaměřovat i na oblast ochrany životního prostředí. Deklarace z Reykjavíku v roce 2023 potvrdila, že ochrana životního prostředí má v rámci činností Rady Evropy i nadále své pevné místo. V oblasti práva životního prostředí Rada Evropy postupně zaštitila řadu mezinárodních smluv, které by se daly rozdělit do tří skupin. První skupinou, nejstarší, je skupina dohod, zabývajících se ochranou zvířat. Druhou skupinou jsou dohody v oblasti právní odpovědnosti ve vztahu k ochraně životního prostředí. Třetí skupinu tvoří úmluvy z oblasti ochrany přírody a krajiny. I když ne všechny výše zmíněné dohody a úmluvy nabyly platnosti (připomínám, že jde o úmluvy z oblasti ekologicko-právní odpovědnosti), mají i tyto svůj historický význam z hlediska vlivu na právo EU a vnitrostátní právo členských zemí Rady Evropy a Evropské unie, přičemž inspirují i jiné státy mimo evropský kontinent. Většinu dohod Rady Evropy je společná i nízká či nulová možnost efektivní kontroly a vymahatelnosti plnění závazků členských zemí. Celkově však zmíněné dohody Rady Evropy představují často unikátní a celosvětově ojedinělý přístup k řešení některých environmentálních problémů (viz např. Úmluva Rady Evropy o krajině nebo některé dohody z oblasti ochrany zvířat).

O autorovi:

Vojtěch Stejskal je docentem oboru právo životního prostředí. V současné době zastává funkci vedoucího katedry práva životního prostředí Právnické fakulty Univerzity Karlovy. Tento příspěvek byl vytvořen v rámci podpory vědní oblasti na Univerzitě Karlově COOPERATIO – vědní obor 6. Environmental Law.

³⁵ <https://www.coe.int/en/web/landscape/landscape-award>

Abstract**75 YEARS OF THE COUNCIL OF EUROPE FROM
THE PERSPECTIVE OF INTERNATIONAL ENVIRONMENTAL LAW**

One of the oldest international intergovernmental organisations, the Council of Europe, celebrates its 75th anniversary this year. It was founded on 5 May 1949. Today, the Council of Europe has 47 member countries, including the Czech Republic. Throughout this time, it has made a significant contribution to the protection and strengthening of human rights. It even awards a prize in this field, named after President Mr Václav Havel. Over time, however, and especially since the 1960s, it has also focused its attention on the field of environmental protection.

In the field of environmental law, the Council of Europe has gradually secured a number of international treaties which can be divided into three groups. The first group, the oldest, is the group of agreements dealing with the protection of animals. The second group are agreements in the field of legal liability in relation to environmental protection. The third group consists of conventions in the field of nature and landscape protection. The article recalls which specific sources of international law make up these groups.

Keywords:

Council of Europe; environmental law; animal welfare; conservation of european wildlife and natural habitats; landscape protection; protection of environment through criminal law; civil liability for damages resulting from activities dangerous to the environment.

